

СТАТТЯ НОМЕРА

М.І. ІНШИН

докт. юрид. наук, ст. наук. співр.

Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК 331.29-057.36

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Уточнена сутність, місце та значення пенсійного забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС. Розглянуто сучасний стан пенсійного забезпечення працівників ОВС, сформульовано авторське визначення поняття "пенсійне забезпечення працівників ОВС".

Пенсійне забезпечення працівників ОВС є заключним станом їх службово-трудової діяльності а отже і найважливішою складовою добробуту осіб звільнених зі служби органів внутрішніх справ та демонструє дійсне бажання держави дотримуватись принципів гуманізму і справедливості щодо тих, хто віддав суспільству свою здатність до праці, інтелект та здоров'я, ризикуював життям тощо. Значний внесок в розробку методологічних, організаційних та правових засад пенсійного забезпечення працівників ОВС зробили такі вчені як Н.Б. Болотіна, В.С. Веспедіков, В.Я. Гонд, М.М. Клемпарський, О.В. Лавріненко, К.Ю. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Сивак, Г.І. Чанишева та інші. Але, приймаючи до уваги складність досліджуваної проблеми вона ще залишається дуже актуальною. Метою цієї статті є уточнення сутності, місця та значення пенсійного забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС. Наукова новизна статті полягає у тому, що у ній розглянуто сучасний стан пенсійного забезпечення працівників ОВС, проаналізовано зміни, які були внесені Законом України від 29.04.2006 р. № 3591-IV до пенсійного законодавства військовослужбовців і працівників органів внутрішніх справ, сформульовано авторське визначення поняття "пенсійне забезпечення працівників ОВС", виявлено проблемні питання у сфері пенсійного забезпечення працівників ОВС та надано відповідні пропозиції з його удосконалення.

На початку квітня 2006 р. Президентом України був підписаний Закон за № 3591-IV "Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців" [1], який у цілому набрав чинності з дня опублікування (29.04.2006 р.). Окремі його положення набували чинності з 1.01.2007 року. Внесені змінами, перш за все, впорядковано деякі положення пенсійного забезпечення військовослужбовців та працівників органів внутрішніх справ. Суттєвих змін майже немає, однак змінено назву Закону України

"Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб" - на "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та інших осіб". Внесено зміни до статей, що були пов'язані з нормами Закону України "Про пенсійне забезпечення", у зв'язку з прийняттям Закону "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та інших законодавчих актів. Упорядковано умови і порядок призначення пенсій за вислугу років з урахуванням загального трудового стажу. Зокрема, знову передбачено наявність 45-річного віку саме на день звільнення зі служби. Обумовлено умови і порядок обчислення вислуги років для призначення пенсій, які досі визначалися відповідною постановою Кабінету Міністрів.

З дня набуття чинності закону, збільшено розмір надбавки на утримання непрацюючим пенсіонерам. Нині він становить 50 % від прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність. Розмір цієї надбавки фактично зріс до 179 грн. 50 коп., замість 19 грн. 91 коп., а з 1 жовтня поточного року становитиме 183 грн. Дещо змінено строки призначення пенсій за вислугу років та по інвалідності: тепер вони призначаються з наступного дня після звільнення зі служби, а не з дня звільнення, як це було раніше. Для тих, кому пенсії були призначені до набуття чинності цим законом, його Прикінцевими положеннями передбачено збереження пенсійного забезпечення відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб" у редакції від 4.07.2002 року. З метою остаточного успення ще існуючої диспропорції в розмірах пенсій звільнених зі служби в різні часи у Прикінцевих положеннях Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" Кабінету Міністрів України доручено забезпечити прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на впоряд-

кування грошового забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, а також прискорити вирішення питання про реформування грошового та пенсійного забезпечення за рахунок зменшення питомої ваги надбавок та доплат і підвищення посадових окладів та окладів за звання [2, с.23].

Таким чином, у цілому зміни, які передбачені новим Законом не змінюють основних форм пенсійного забезпечення військовослужбовців і працівників органів внутрішніх справ.

Пенсія (pensio - від лат. платіж) у перекладі означає регулярну грошову виплату. В одному із тлумачних словників української мови пенсія визначається як "грошове забезпечення, що видається громадянам, звичайно щомісячно, у встановлених законом випадках, а також гроші, одержувані в рахунок такого забезпечення" [3, с.393]. Подібне розуміння пенсії міститься у тлумачному словнику російської мови С.І. Ожегова [4, с.122].

Слід зазначити, що термін "пенсія" дістав і законодавче визначення. Так, у Законі України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" пенсію визначено як щомісячну пенсійну виплату в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого цим Законом пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом [5]. Вважаємо таке визначення не досконалим, так як пенсія може мати і одноразовий характер, а не лише "щомісячний" як це визначено у Законі (наприклад у разі виїзду пенсіонера за кордон на постійне місце проживання).

У юридичній літературі пенсії визначаються як: 1) виплати, що провадяться державою у зв'язку з настанням визначеної обставини в житті людини, досягнення відповідного віку, інвалідності, смерті годувальника [6, с.234]; 2) щомісячні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні визначеного віку, настанні інвалідності, у випадку втрати годувальника, а також у зв'язку із тривалою професійною діяльністю [7, с.23]; 3) державна виплата, що провадиться з Пенсійного фонду з метою матеріального забезпечення непрацездатних громадян у зв'язку з їх минулою трудовою або іншою суспільно-корисною діяльністю в розмірах, як правило, співвіднесених з попереднім заробітком пенсіонера [8, с.98]; 4) соціальну виплату в системі загальнообов'язкового державного страхування та недержавного пенсійного забезпечення, яку отримує застрахована або інша передбачена Законом особа в разі досягнення нею пенсійного віку, при наявності встановленої вислуги років, визнання її інвалідом, або у зв'язку із втратою годувальника та за інших передбачених Законом обставин [9, с.88].

На нашу думку, незалежно від приведених дефініцій є те, що вони в перекладі більшості випадків лише перераховують існуючі види пенсій, і як слід не містять їх специфічні ознаки.

До ознак пенсій ми відносимо такі: це платежі, що провадяться державою у грошовому вираженні, їх метою є збільшення особи від обов'язкової суспільно-корисної діяльності, шляхом надання грошового забезпечення, яке може компенсувати основні джерела засобів до існування; ці платежі, як правило, здійснюються регулярно, тобто у встановлені законом строки; кошти на виплату пенсій виділяються із спеціально створених для цього фондів; розмір пенсії залежить від стажу, заробітної плати (грошового забезпечення) вислуги років; призначаються лише

тоді, коли настає передбачений законом випадок.

Беручи до уваги вище приведені ознаки вважаємо доцільним визначити *пенсію* як обов'язкову грошову виплату яка сплачується із спеціально створених для цього фондів, у визначеному нормативними актами порядку певній особі або членам її сім'ї після досягнення нею пенсійного віку або у інших передбачених Законом випадках, з метою збільшення цієї особи від обов'язкової суспільно-корисної діяльності шляхом надання грошового забезпечення, яке може компенсувати основні джерела засобів до існування.

Що стосується категорії "пенсійне забезпечення", то вона є значно ширшою за змістом ніж термін "пенсія" і включає сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів спрямованих на встановлення осіб, які мають право на пенсійне забезпечення, обчислення, призначення, виплату чи перерахунок пенсії, оформлення відповідних документів тощо.

Звідси вважаємо доцільним визначити *пенсійне забезпечення працівників ОВС* як сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів спрямованих на встановлення осіб, які мають право на пенсійне забезпечення, обчислення, призначення, виплату, а в окремих випадках і перерахунок пенсій, оформлення відповідних документів з метою реалізації пенсіонерами права отримання обов'язкової грошової виплати із спеціально створених для цього фондів.

Розглянемо найбільш проблемні питання у сфері пенсійного забезпечення працівників ОВС. До таких ми відносимо:

1. Наявність диспропорцій у розмірах пенсій як пенсіонерів ОВС, так і у пенсійному забезпеченні працівників різних військових державних формувань правоохоронної спрямованості.

2. Відсутність позитивно зарекомендованої у розвинених зарубіжних країнах системи недержавного пенсійного забезпечення основою якого є недержавні пенсійні фонди, які можуть бути відкритими (для усіх бажаючих), професійними (в межах однієї професії) чи корпоративними (в межах однієї організації, підприємства, установи).

3. Пропозиції Міністерства фінансів щодо передачі функцій з призначення пенсій від МВС та інших силових відомств до Пенсійного фонду України, з чим ми категорично не погоджуємося з таких міркувань. Чинний порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ підтвердив свою ефективність протягом багатьох років. Система пенсійного забезпечення функціонує стабільно, чітко і в цілому задовольняє потреби пенсіонерів. Міністерством фінансів не надано жодного аргументу, який би підтверджував доцільність руйнування чинного порядку пенсійного забезпечення пенсіонерів силових відомств та передачу цих функцій до Пенсійного фонду. Запропоновані Мініфіном новачки не мають під собою ні економічного, ні тим більше соціального підґрунтя. У Пенсійному фонді України на даний час уже перебуває на обслуговуванні понад 14 млн. пенсіонерів. Районні та обласні відділи Фонду перевантажені, що особливо відчувається під час масових перерахунків пенсій, коли вишиковуються величезні черги пенсіонерів. Отже, покладання на відділи додаткових функцій з пенсійного забезпечення понад 600 тисяч "військових" пенсіонерів з їхніми специфічними проблемами неминуче призведе до погіршення цієї роботи, зриву своєчасності перерахунків та виплати пенсій і, як наслідок, - до посилення соціальної напруги.

Подолання вище приведених проблем можливе шля-

хом:

1. Внесення змін та доповнень до чинного законодавства з метою подолання диспропорції у пенсійному забезпеченні працівників ОВС. Пенсіонери не повинні поділятися на тих, що вийшли на пенсію за радянської влади, і на пенсіонерів незалежної України, на пенсіонерів, які звільнилися у 2003, 2004, 2005 та наступних роках. З метою впорядкування грошового забезпечення і недопущення в подальшому диспропорції в пенсіях наданий час МВС, Міністра, ініціативи зацікавленими відомствами опрацюється проєкт реформування системи оплати праці військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ шляхом збільшення посадових окладів та окладів за військові (спеціальні) звання за рахунок зменшення питомої ваги надбавок та доплат. Запровадження запланованого реформування дозволить остаточно вирішити вкрай наболілу проблему диспропорції в розмірах пенсій звільненим у різні часи.

2. Запровадження позитивного зарекомендованої у розвинених зарубіжних країнах системи недержавного пенсійного забезпечення основою якого є недержавні пенсійні фонди.

3. Запровадження так званого "пředпенсіонування", яке полягає у поступовому переході від повноцінної службово-грудової діяльності до виходу на пенсію, що триватиме 3 роки та пов'язане з поступовим зменшенням навантаження для таких працівників ОВС.

4. Відновлення урочистих прощів на пенсію, так як працівники ОВС повинні йти на заслужений відпочинок із "чилим серцем" а не з "камнем за пазухою" на систему ОВС якій віддали свої найкращі роки і яка їх "вишхала" на пенсію.

5. Збереження за МВС існуючого порядку оформлення пенсійних справ, обчислення і нарахування пенсій. Передача цієї функції від МВС до Міністерства є недоцільною з таких причин. По-перше, відповідно до Закону Про оперативно-розшукову діяльність органи внутрішніх справ проводять заходи закритого характеру із розкриття злочинів, в яких бувають задіяні не лише працівники міліції, а й цивільні особи. Пенсії, пов'язані з цим дані, які є таємницею, враховуються в системі оплати праці і, відповідно, - пенсіонування. Вони не повинні бути загальнодоступними, тож і Пенсійний фонд не може ними користуватися. По-друге, неприпустиме ігнорування того суттєвого факту, що велика частина пенсійних справ працівників ОВС має відомості з проходження служби та зі структури, скажімо, спеціальних підрозділів, пов'язаних з розвідкою чи боротьбою з організованою злочинністю. Такі пенсійні справи повинні перебувати за їхньою відомою належністю, передача їх до Пенсійного фонду стала б прямим порушенням Закону України "Про державну таємницю", не

кажучи вже про те, що може призвести до непередбачених наслідків. По-третє, щодо суто економічних лібіто пререг запропонованого Міністерством реформування, то вони є дуже сумнівними. Передача функцій пенсіонування не тільки не призведе до позитивного економічного ефекту, а навпаки, потребуватиме додаткових незапланованих видатків на реорганізацію структури та створення нових робочих місць у Пенсійному фонді. По-четверте, на збереженні існуючого порядку наполягають також ветеранські організації органів внутрішніх справ, які вкрай занепокоєні ситуацією, що склалася у зв'язку із запропонованою Міністерством реформою.

На нашу думку, прийняття до уваги вище приведених пропозицій з удосконалення пенсійного забезпечення працівників ОВС та їх запровадження на практиці значно підвищить соціальну захищеність пенсіонерів - з одного боку та припинить масові періодичні (залежно від законодавчих змін) звільнення з ОВС - з другого, що позитивно відобразиться як на ефективності правоохоронної діяльності, так і на іміджі працівників ОВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців" від 4.04.2006 р.
2. Зміни до пенсійного забезпечення ОВС загрожують новою хвилею звільнень // Іменем Закону. - 2006. - № 40. - С.23.
3. Тлумачний словник української мови / Укладачі Ковальова Т.В., Коврига Л.П. - Харків: Світос, 2005. - 672 с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Л.Ю. Шведовой. - М.: Рус. яз., 1983. - 816 с.
5. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9.07.2003 р. // ВВР України. - 2003. - № 49-51. - Ст.376.
6. Тучкова З.Г., Захаров М.И. Право социального обеспечения России. - М.: Изд-во БЕК, 2001. - 386 с.
7. Сивак С.М. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. - Львів, 1999. - 170 с.
8. Доброхотова Е.Н., Филиппова М.В., Янгурска М.А. Право социального обеспечения. - СПб.: Изд-во С.-Петербургск. ун-та, 1992. - 144 с.
9. Клемпарський М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. - Харків: НУВС, 2004. - 224 с.

Надійшло до редакції 14.12.2007

ИНШИН Н.И. ПЕНСИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАБОТНИКОВ ОВД

Уточнена сутність, місце и значення пенсійного забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВД. Розглянуто сучасний стан пенсійного забезпечення працівників ОВД, сформульовано авторське визначення поняття "пенсійне забезпечення працівників ОВД".

INSHIN N.I. A PROVISION OF PENSIONS IN SYSTEM OF SOCIAL SECURITY OF WORKERS OF LAW-ENFORCEMENT BODIES

The essence, place and value of a provision of pensions in system of material maintenance of workers of law-enforcement bodies are specified. The modern condition of a provision of pensions of employees of law-enforcement bodies is considered. author's definition of concept "a provision of pensions of workers of law-enforcement bodies" is formulated.